

ELATUSSUHDE ENNEN JA NYT

Pekka Parkkinen kirjoittaa artikkelissaan tässä YP:n numerossa, että kansantalouden kilpailukyky on yhtä kuin maan edullisuus tuotannon sijaintipaikkana. Edullisuus koostuu seuraavista seikoista: vakaat poliittiset olot, infrastruktuuri hyvässä kunnossa, koulutettu osaava työvoima ja muut laadukkaat tuotannontekijät, joiden ansiosta työn tuottavuus on hyvä.

Tämän yleisen määrittelyn sisällä Parkkista askarruttaa ennen kaikkea huoltosuhde eli alle 15-vuotiaiden lasten ja 65 vuotta täyttäneiden suhde työikäiseen väestöön. Parkkisen huolenaihe on eläkeläismäärän kasvu, minkä johdosta huollettavien määrä työikäistä kohden kohoaa vuoteen 2030 mennessä eniten eli viidenneksellä Suomessa, Japanissa, Alankomaissa ja Italiassa.

Artikkelinsa lopuksi Parkkinen kuitenkin toteaa:

”Jos pelkästään väestön ikärakenne määräisi kansakuntien menestyksen, niin vauraus olisi jautunut maailmassa ihan eri tavalla kuin nyt. Japani, Euroopan unionin maat ja useimmat muut maailman rikkaimmat maat ovat juuri harmaantuvan väestön maita, joiden väestöllinen kilpailukyky on jo kauan heikentynyt. Juuri nämä maat ovat kuitenkin maailman vauraimpia maita, joissa jopa viime vuosikymmeninäkin reaalityulojen kasvu asukasta kohti on ollut nopeampaa kuin keskimäärin muissa maissa.”

Miksi näin on? Elatussuhteen (työssä olevien suhde työn ulkopuolella oleviin) vaikutus ei taidaakaan olla niin yksinkertainen ja mekaaninen kuin perinteisesti on ajateltu.

Vanha ajatusmalli periytyy agrariiyhteiskunnan niukasta todellisuudesta, jossa jokaisen lapsen, vammaisen ja syytinkiläisen kulutus oli välittömästi muilta pois: tämä joukko söi ja joi osan siitä, mitä työkykyiset otsansa hiessä tuottivat.

Teollisessa taloudessa kuvio on laadullisesti toisenlainen.

Teollinen talous on merkinnyt ennen kaikkea tuottavuuden nopeaa ja jatkuvaa kasvua. Kun tuotannon tarvitsema kokonaistyöaika vähenee, kasvaa vastaavasti sekä jaettavissa oleva ylijäämä että yhteiskunnan sisältämä ei-työn alue. Hyvinvointivaltio oli aikanaan keksintö, jolla ylijäämä ja ylimääräinen vapaa-aika kyettiin liimaamaan yhteen ja levittämään tasaisesti koko yhteiskuntaan.

Tätä tehtiin kahdella tavalla. Toisaalta luotiin uusia palkkatyön muotoja, eli yhä useammasta kotona tehdystä toiminnasta tehtiin organisoitua, ammatillista, palkattua työtä. Toisaalta synnytetettiin palkattua vapaa-aikaa, mikä taas oli uuden maksukykyisen kysynnän luomista.

Sotien jälkeen suuri tuottavuuden purkaus syntyi maatalouden koneistamisesta. Lyhyessä ajassa valtaosa maatalouden tarvitsemasta ihmistyöstä katosi ja yhteiskuntaan ilmestyi iso varasto organisoimatonta aikaa ja rahaa.

Osa siitä muunnettiin uusiksi palkkatyön muodoiksi eli nimenomaan julkisen sektorin palveluiksi: opetuksen, terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja kulttuurin ammateiksi.

Toisaalta tuotettiin lisää palkattua vapaa-aikaa eli luotiin uusia palkattuja ei-työn jaksoja elämäntähtäimeen, varsinkin 60-luvulla. Näistä tärkein oli yleinen eläkeoikeus (vuonna 1950 eläkeläisiä oli niin vähän, ettei heidän määräänsä edes tilastoitu, tällä hetkellä heitä on yli miljoona), yle-

nen työajan lyhennys eli 5-päiväinen viikko 60-luvun lopulla, palkatun vuosiloman nopeat pidentykset. Silti tempot eivät 60-luvulla riittäneet: 300 000 suomalaista muutti Ruotsiin.

Toisin sanoen: hyvinvointivaltio siirtää työssä käyvien palkkatulosta verojen ja maksujen avulla juoksevasti eripaksuisia siivuja eteen, taakse ja sivulle – lapsuuteen ja koulutukseen, eläkeikään sekä erilaisiin poikkeustilanteisiin (sairauslomat, työttömyys, työkyvyttömyys jne.). Jokainen pääsee näistä tulonsiirroista osalliseksi elämänsä eri vaiheissa.

Toisin on niissä maissa, joissa naiset ovat suurelta osin palkkatyön ulkopuolella. Sikälaiset naiset tekevät kutakuinkin samaa (hoitavat lapsia ja hoivaa tarvitsevia sukulaisia eli vanhuksia ja vammaisia) kuin pohjoismaiset sisarensa, mutta heidän työnsä kuuluu perinteisen yksityistalouden eikä palkkatyön ja tulonsiirtojen valtakuntaan. Niinpä he jäävät ilman työiän sosiaaliturvaa ja vanhana ilman eteenpäin siirrettyä palkkatuloa eli työeläkettä.

Ennen kaikkea: tulonsiirrot ovat kansantalouden kannalta yhtä aikaa sekä menoja että tuloja. Rahat palautuvat kansantalouden kiertoon sitä varmemmin, mitä pienituloisemmista ihmisistä on kysymys (tämä Pekka Kuusen Gunnar Myrdalilta omaksuma perusajatus pätee edelleen). Tuloksena on nopeutettu talouden kasvu, koska palkkatyö ja palkattu vapaa-aika ruokkivat toisiaan.

Pelkistäen: korkean tuottavuuden yhteiskunta on samalla korkean huoltosuhteen yhteiskunta. Maiden välillä on kuitenkin suuria eroja siinä, millä tavalla ja millaista väkeä työelämän ulkopuolella on. Kansantalouden kilpailukyvyyn kannalta olennaista ei siksi enää olekaan mahdollisimman matala huoltosuhde, vaan huoltosuhteen laatu.

Hyvinvointivaltion logiikan valossa tulonsiirtoja saavat lapset ja opiskelijat – huomisen työntekijät – eivät ole ongelma, eikä myöskään työeläkettä saava eläkeläisväestö, joka on palkatun vapaa-aikansa monin tavoin ansainnut. Kasvava eläkeläisväestö on kansantalouden kannalta paitsi paisuva menoerä myös melkoinen tavaroiden ja palvelusten maksukykyinen kysynnän lisääjä.

Elatussuhteen vakavin ongelma pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa taitaa olla *työikäisen väestön vajaa- ja hukkakäyttö*: suurtyöttömyys ja liian varhainen eläköityminen.

Suomessa on tässä suhteessa eletty kriisiaikaa 90-luvun alun laman jälkeen ja eletään vielä pitkään. Merkkejä paremmasta on kuitenkin näkyvissä. Kansallisen ikäohjelman tuore seurantaraportti kertoo, että keskimääräinen eläköitymisikä on kääntynyt vihdoinkin nousuun. Krooninen suurtyöttömyys alkaa myös helpottaa, kun 60-luvun murrospolven keskimäärin huonosti koulutetut ja raskaan työn kuluttamat, suuria ikäluokkia vanhemmat ikäluokat ovat siirtyneet eläkkeelle.

MATTI VIRTANEN